

Як знайти порушення і ризик-фактори у декларації чиновника

Декларація про майно та доходи – це документ, що може розповісти про посадовця майже все: скільки він заробляє, якої площі його будинок, на яких автівках пересувається і скільки заощаджень тримає у банках або готівці. У цьому розділі ви дізнаєтеся, на що потрібно звертати увагу, щоб виявити порушення правил декларування, потенційний конфлікт інтересів та інші ризик-фактори.

Міністерство
цифрової трансформації
України

EURASIA
FOUNDATION

1 / Відкриті дані	03
2 / Що можна знайти за допомогою цих даних	04
3 / Як шукати порушення та ризик-фактори у деклараціях чиновників	07
4 / Сервіси на основі відкритих даних	13

Зверніть увагу! Інформація у розділі наведена згідно із законодавством, чинним на 23 грудня 2020 року.

Оскільки у нього могли бути внесені зміни, радимо переходити за вказаними посиланнями і перевіряти актуальність.

У жовтні 2014 року в Україні ухвалили [Закон «Про запобігання корупції»](#). Він зобов'язав посадовців подавати у [спеціальний публічний електронний реєстр](#) декларації майнового стану, у яких потрібно звітувати про доходи, значні витрати, нерухомість, транспортні засоби, цінне майно та бізнес – самих посадовців і членів їхніх родин. Подібні документи існували і раніше, але їх заповнювали вручну в паперовій формі, зберігали в органах державної влади, де працював чиновник, вони не були доступні широкому загалу. Єдиний державний реєстр декларацій запрацював у середині 2016 року. Відомості з нього ви можете отримати за допомогою API чи [завантажити на порталі відкритих даних](#). Розпорядником даних є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

- [Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на порталі відкритих даних](#)
- [Відкритий API Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування](#)

Зверніть увагу! На порталі доступні для завантаження дані про декларації, подані за 2020 рік – останній актуальний рік декларування. Дані за деклараціями за актуальний рік доступні через відкритий API Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Нижче перелічені порушення та ризик-фактори, які можна виявити у деклараціях посадовців «неозброєним оком». Про те, як шукати випадки недостовірного декларування та незаконного збагачення – читайте у розділі «Як знайти незадеклароване майно чиновника».

Посадовець взагалі не подав декларації або зробив це несвоєчасно.

Законодавством передбачено подання п'яти різних видів декларацій: щорічних, кандидата на посаду, перед звільненням, після звільнення, декларації про суттєві зміни у майновому стані. Кожна із них має бути подана протягом певного строку. Несвоєчасне подання декларації є адміністративним правопорушенням, за яке на чиновника чекає штраф. Якщо ви знайшли такий випадок, можете сміливо писати на нього заяву до поліції.

Декларація посадовця підпадає під повну перевірку НАЗК через те, що хтось із його сім'ї не надав інформації.

Якщо член сім'ї чиновника відмовився надати йому для декларування інформацію про свої доходи, майно, бізнес чи ще якісь відомості про себе, і вони йому невідомі та їх не можна встановити з офіційних джерел (наприклад, із документів чи за допомогою відкритих реєстрів), у такому випадку посадовець може зробити у відповідному розділі позначку «член сім'ї не надав інформації». Загалом декларант не нестиме відповідальності, якщо з цієї причини не вказав майна чи доходів родича або через незнання вніс недостовірні відомості. Але наявність відмітки «член сім'ї не надав інформації» є підставою для повної перевірки декларації Національним агентством з питань запобігання корупції. Тому якщо ви знайшли такий документ, можете написати звернення до НАЗК.

Чиновник може мати конфлікт інтересів.

Часом трапляються випадки, коли на розгляд до судді надходять справи, де однією зі сторін є його родичі чи знайомі, або де депутат розглядає у комітеті законопроект, вигідний пов'язаному з ним бізнесу, чи голосує за нього. Такі ситуації називаються конфліктом інтересів, і посадовці повинні їх уникати – попереджати про це й не брати участі у розгляді цих питань. Неповідомлення та вчинення дій в умовах конфлікту інтересів є адміністративним правопорушенням і карається штрафом. Виявляти такі випадки вам знову ж таки допоможе інформація із декларацій.

Посадовець порушив обмеження щодо отримання подарунків.

Закон «Про запобігання корупції» забороняє чиновникам отримувати подарунки, дорожчі за один прожитковий мінімум. А сумарна вартість усіх презентів, одержаних протягом року від однієї людини, не має перевищувати двох прожиткових мінімумів. Подарунком може вважатися і купівля майна зі знижкою, більшою за цей поріг (якщо це не була загальнодоступна акція). За таке на держслужбовця чекає штраф із конфіскацією подарунка.

Виняток становлять лише подарунки від близьких осіб – на них ліміти не розповсюджуються. Але все одно радимо звертати на це увагу в деклараціях, адже таким чином посадовці можуть легалізувати гроші чи майно. Журналісти Bihus.Info підготували [матеріал](#) про кілька таких випадків, коли чиновники нібито отримували від родичів коштовні подарунки, вартість яких не відповідала їхнім офіційним доходам.

Посадовець порушує обмеження щодо сумісництва.

06

Державним посадовцям заборонено займатися бізнесом і будь-якою іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової, творчої діяльності, медичної, інструкторської та суддівської практики зі спорту). Якщо вони мали бізнес до приходу на посаду, то повинні передати його в управління іншій людині. Також вони не можуть належати до складу правління, виконавчих і контрольних органів, наглядових рад підприємств і організацій, що мають на меті одержання прибутку. Тому під час роботи з деклараціями завжди звертайте увагу на доходи та посади за сумісництвом посадовця, щоб виявляти такі випадки.

Зверніть увагу! Ця заборона не поширюється на депутатів місцевих рад, присяжних, помічників-консультантів народних депутатів, заступників Голови Верховної Ради та ще деяких посадовців. Детальніше про це читайте у статті 25 [Закону «Про запобігання корупції»](#).

3 / Як шукати порушення та ризик-фактори у деклараціях чиновників

07

Знайдіть декларації потрібного посадовця у [Єдиному державному реєстрі декларацій](#).

Для цього зайдіть у реєстр, введіть у пошуковому полі ПІБ посадовця і натисніть на кнопку із зображенням лупи. За необхідності можете задати додаткові пошукові фільтри – обрати тип декларації, звітний рік, тип посади чиновника тощо.

Перевірте, чи вчасно подана декларація.

Після того, як ви здійсните пошук, система видасть вам результати у вигляді карток. У кожній із них під ПІБ посадовця буде вказаний точний час публікації декларації та її тип. Зверніть увагу, чи вчасно посадовець подав ту чи іншу декларацію. Строк, протягом якого має бути поданий документ, залежить від його різновиду:

- а)** Декларація кандидата на посаду – охоплює період від 1 січня до 31 грудня минулого року. Інформацію у ній зазначають станом на 31 грудня. Вона має бути подана певними категоріями посадовців до призначення чи обрання на посаду (детальніше читайте у частині 3 статті 45 [Закону «Про запобігання корупції»](#)). Декларація кандидата на посаду зазвичай належить до списку документів, які особа має подати, щоб її допустили до конкурсу чи виборів, тому випадки її неподання поки не зафіксовані.

б) Щорічна декларація – також охоплює інформацію за цілий рік, відомості вказують станом на 31 грудня. Усі державні посадовці повинні подати її до 1 квітня наступного року після звітного періоду (наприклад, до 1 квітня 2021 року чиновники подають декларації за 2020 рік). Виняток становлять лише військовослужбовці, які до 1 квітня не мали можливості прозвітувати, оскільки брали участь у бойових діях (у зоні ООС чи у складі миротворчих контингентів на території інших країн). Їм дозволяється подати щорічні декларації протягом 90 календарних днів після повернення до місця проходження служби або її закінчення.

г) Декларація перед звільненням – попри таку назву, насправді посадовець подає її вже після звільнення з посади, протягом 20 робочих днів від дати припинення діяльності. Декларація має бути подана за період, не охоплений попередніми деклараціями, тобто зазвичай від початку року до дати звільнення. Інформацію в ній вказують станом на останній день такого періоду.

д) Декларація після звільнення – має бути подана до першого квітня наступного року після звільнення. Інформація в ній охоплює період від 1 січня по 31 грудня минулого року, відомості зазначають станом на 31 грудня.

е) Декларація про суттєві зміни у майновому стані – це проміжна форма фінансового контролю. Якщо посадовець отримав дохід, здійснив витаток чи набув майно вартістю більше 50 прожиткових мінімумів, то протягом 10 днів він повинен повідомити про цей факт. До жовтня 2019 року такі декларації подавали абсолютно всі чиновники, зараз же ця вимога розповсюджується на посадовців із високими корупційними ризиками та які посідають відповідальне чи особливо відповідальне становище. Список цих посад ви можете знайти у спеціальному [переліку НАЗК](#) та статті 50 [Закону «Про запобігання корупції»](#).

Щоб перевірити, чи вчасно подана декларація про суттєві зміни, вам необхідно відкрити документ і поглянути на дату набуття майна, отримання доходу чи здійснення витатку. Виявити неподання декларації ви можете, якщо попередньо взяли на посадовця витяги із реєстру нерухомого майна та транспортних засобів і помітили записи в них щодо нещодавнього надбання. Детальніше про те, як користуватися цими джерелами, ви можете дізнатися у розділі [«Як знайти незадеклароване майно чиновника»](#).

є) Виправлені декларації – якщо чиновник протягом семи днів після подання декларації помітив, що вніс неточну інформацію, він може подати виправлений документ, але не більше трьох разів.

Неподання повідомлення про суттєві зміни у майновому стані та несвоєчасне подання решти видів декларацій є адміністративним правопорушенням (ст. 172-6 [КУпАП](#)). Якщо ви помітили такого посадовця, вам слід звернутися із заявою до поліції.

Перевірте, чи не підпадає декларація під повну перевірку НАЗК через те, що хтось із членів сім'ї не надав інформації.

Для цього відкрийте декларацію і перевірте, чи є в ній позначки «Член сім'ї не надав інформації». Оскільки документи часто доволі об'ємні, щоб не пропустити її, натисніть комбінацію клавіш Ctrl+F (для Windows) або Cmd+F (для Mac) і здійсніть пошук за цією фразою.

Якщо знайшли таку відмітку, можете звернутися до НАЗК із проханням провести повну перевірку декларації посадовця. Проте радимо звертати увагу, наскільки суттєвою є невідома чиновникові інформація. Якщо він не знає площі кімнати його доньки-студентки у гуртожитку чи дату набуття старенької автівки свого батька, ці дані можуть бути неважливими, оскільки мають низький рівень корупційного ризику.

Часом недоброчесні держслужбовці спеціально використовують помітку «Член сім'ї не надав інформації», щоб не декларувати майна чи доходів, законність походження яких викликає сумніви. Тож декларація з такою позначкою може наштовхнути вас на додаткове розслідування. Якщо посадовець не вказав якихось важливих даних – площі будинку, марки машини, бізнесу члена родини – з'ясуйте їх самостійно за допомогою відкритих реєстрів. Детальніше про алгоритм перевірки декларацій читайте у розділі [«Як знайти незадеклароване майно чиновника»](#).

Дізнайтеся детальну інформацію про бізнес і чим займаються члени сім'ї посадовця.

Це допоможе вам виявити випадки потенційного чи навіть реального конфлікту інтересів. Для цього відкрийте щорічну декларацію посадовця (або декларацію кандидата на посаду) і спершу дослідіть інформацію у розділах 7, 8 і 9, у яких зазначають цінні папери, корпоративні права і компанії, бенефіціарами яких є декларант або члени його сім'ї. Зайдіть у [Єдиний державний реєстр юридичних осіб](#), виконайте безкоштовні запити за кожною фірмою та дізнайтеся про види їх економічної діяльності. Детальніше про роботу із цим джерелом інформації читайте у [розділі «Як дізнатися власника бізнесу»](#).

Порівняйте, чи не перетинається економічна діяльність бізнесу із тим, чим займається посадовець. Якщо, скажімо, дружина народного депутата має аграрні компанії, а він сам у комітеті розробляє законопроект про дотації для сільгоспвиробників – це конфлікт інтересів.

Після цього дослідіть інформацію у розділі 11 декларації про доходи. Це допоможе вам зрозуміти, чим займаються члени сім'ї посадовця. Якщо хтось із них отримує зарплатню від того самого відомства, що і фігурант вашого розслідування, то, швидше за все, він також є чиновником і працює в тому самому органі державної влади. Пошукайте декларацію цього члена родини за його ПІБ і зверніть увагу на його посаду. Якщо родичі дійсно працюють в одному відомстві та хтось із них підпорядкований близькій особі, це є порушенням, про яке слід повідомити у НАЗК.

Також звертайте увагу, чи не працюють члени сім'ї у «пов'язаних» сферах. Наприклад, чи має суддя серед родичів адвокатів, прокурорів і поліцейських. Якщо до нього на розгляд потрапить справа за їхньою участю, він мусить взяти самовідвід. Аналогічно неприпустимо, щоб у межах однієї справи перетиналися адвокати, прокурори і слідчі, які мають близькі стосунки.

Виявляти такі випадки ви можете за допомогою розділу [«Стан розгляду справ»](#) на порталі «Судова влада України». Для цього введіть у поле «Сторона у справі» ПІБ адвоката чи прокурора та дослідіть, до яких суддів потрапляли справи за їхньою участю. Проте цей спосіб не завжди дає результати, адже доволі часто імен захисників і державних обвинувачувачів не зазначають.

Перевірте, чи не перевищив посадовець лімітів із подарунків.

Для цього вам потрібно дослідити інформацію у розділі про доходи. У деклараціях зазначають подарунки, якщо їхня вартість або сума всіх подарунків, одержаних протягом року від однієї людини, перевищує п'ять прожиткових мінімумів. При цьому посадовцям [заборонено](#) отримувати від неблизьких осіб:

- подарунок, дорожчий за один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день його прийняття;
- протягом року одержувати від однієї неблизької особи чи групи осіб подарунки, сукупна вартість яких перевищує два прожиткових мінімуми, встановлені на 1 січня цього року.

Тому якщо ви бачите у декларації посадовця подарунок не від родича на суму понад один прожитковий мінімум – це адміністративне правопорушення (ст. 172-5 [КУпАП](#)), і вам слід звернутися до поліції. Проте пам'ятайте, що не завжди можливо достеменно визначити близьких осіб, адже деякі з них можуть мати інші прізвища (наприклад, теща і тесть, заміжня сестра тощо).

Дослідіть, чи не порушує чиновник обмеження щодо сумісництва.

Для цього знову ж таки зверніть увагу на його доходи у відповідному розділі декларації – від кого і за що він отримував кошти. Там не має бути доходів від підприємницької діяльності та заробітних плат за сумісництвом. Виняток можуть становити хіба що навчальні заклади, наукові установи, видавництва, театри, медичні заклади. Але у таких випадках декларантам самим доцільніше вписувати це не як заробітну плату за сумісництвом, а як дохід від викладацької, наукової, творчої діяльності чи медичної практики.

Після цього дослідіть інформацію у розділі 15 «Робота за сумісництвом суб'єкта декларування». Декларант не повинен належати до складу правління, виконавчих і контрольних органів та наглядових рад комерційних підприємств. Виняток становлять лише випадки, коли посадовець управляє акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, і представляє їхні інтереси у спостережних радах або ревізійних комісіях господарських організацій.

Якщо ви виявили чиновника, який не дотримується обмежень щодо сумісництва, вам слід написати заяву до поліції. Це адміністративне правопорушення, передбачене статтею 172-4 [КУпАП](#).

Зверніть увагу! Заборона займатися іншою оплачуваною діяльністю не поширюється на депутатів місцевих рад, присяжних, помічників-консультантів народних депутатів, заступників і працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, депутатських фракцій і груп, працівників патронатних служб у державних органах.

[«Декларації»](#) від Bihus.Info

Цей ресурс з'явився навіть раніше за офіційний державний реєстр. Протягом 2014–2016 років волонтери і команда проекту займалися цифруванням старих паперових декларацій чиновників, а після появи реєстру НАЗК почали підтягувати також електронні. Тому станом на сьогодні цей сайт – найповніша в Україні онлайн-база декларацій, яка містить документи починаючи від 2010 року, а також має зручні інструменти для їх аналізу.

«Декларації» працюють за подібним принципом, як і державний реєстр – вам потрібно ввести в пошуковому полі ПІБ потрібного посадовця і натиснути кнопку «Шукати». Також тут є функція пошуку по всьому тексту документів – для цього поставте галочку у пункті «Всюди». Таким чином можна знайти, скажімо, згадки про певну людину чи компанію у деклараціях. Також можна здійснювати пошук за коштовними речами – автівками певних марок, золотими годинниками тощо.

Якщо натиснете кнопку «Детальний пошук», перед вами розгорнеться меню з різними пошуковими фільтрами. За допомогою них ви можете обрати тип декларації та посади, звітний рік, а також регіон, чого немає в державному реєстрі. За допомогою фільтрів у вкладці «Ризик-фактори» можна шукати документи, які містять потенційні ознаки недостовірного декларування і незаконного збагачення. Зокрема, серед ризик-факторів є параметр «Член сім'ї не надав інформації», що допоможе вам відразу знайти документи, які підпадають під повну перевірку НАЗК.

Якщо ви бажаєте дізнатися про всіх посадовців, які несвоєчасно подали, скажімо, щорічну декларацію, оберіть потрібний тип документу, рік і здійсніть пошук. Після цього під пошуковим полем виставте сортування за датою подання та за спаданням. Далі вам необхідно звертати увагу на час подання – якщо пізніше 31 березня, і це не уточнена декларація, цей документ поданий із порушенням.

Коли ви відкриєте декларацію, вгорі побачите відмітку про кількість «червоних прапорців», на які слід звернути увагу. Вони збігаються з ризик-факторами у меню розширеного пошуку. Праворуч на екрані є вкладка «Зміст», за допомогою якої можна швидко переміщатися різними розділами документу. Якщо ви натиснете у декларації на код ЄДРПОУ будь-якої компанії, вас переспрямує у картку з інформацією про неї у ще одному проєкті Bihus.Info – [“Ring”](#). Це дозволяє у кілька кліків дізнатися, чим займається бізнес, пов'язаний із посадовцем.

Якщо ви опуститесь в самий низ документу, тут система підтягне декларації чиновника за попередні роки, а також декларації членів сім'ї. Проте цим інструментом варто користуватися обережно, адже це можуть бути документи, подані повними тезками. Тому завжди відкривайте декларації імовірних родичів у сусідній вкладці та порівнюйте інформацію у розділі про членів сім'ї – чи дійсно йдеться про одних і тих самих людей.

Також радимо зазирнути у розділ [«Інструкція»](#) вгорі сайту. Тут ви знайдете детальне керівництво, яке містить інформацію, хто подає декларації, які є правила та пороги для декларування, як користуватися інструментами сервісу та проводити розслідування.